

MARS 2002

Aktstycket

Medlemsblad från ArkivCentrum Örebro län

Verksamhetsberättelse 2001 för Folkrörelsernas arkiv i Örebro län

Styrelsen för Folkrörelsernas Arkiv överlämnar härmed verksamhetsberättelsen för år 2001 till medlemmar och andra intresserade.

Möten

Styrelsen har under året haft fyra sammanträden. Årsmötet hölls lördagen den 24 mars i Måltidens Hus i Grythyttan. 51 medlemsorganisationer hade sänt ombud. Utöver ombuden deltog ett tiotal personer i mötet. Mötet ingick i ett heldagsprogram där först bostadsområdet Polstjärnan i Hällefors med två 50-talshägenheter besöktes och där sedan Måltidens Hus presenterades liksom Hällefors kommuns nya satsningar på mat, måltid och design. Vård och föredragshållare var kommunalrådet *Pennti Supponen*.

Vid årsmötet beslutades att medlemsavgifterna skulle vara oförändrade under 2002. Hyllmeteravgiften skulle också vara oförändrad men tas ut från och med den påbörjade första hyllmetern som medlemsorganisationen lämnar till arkivet. Under tidigare år har den första hyllmetern varit utan kostnad.

Organisation

Arkivet är medlem i Folkrörelsernas arkivförbund, Föreningen Bergslagsarkiv, Örebro läns idrottshistoriska sällskap, Svenska Arkivsamfundet, Svenska Historiska föreningen, och Föreningen Liv i Sverige.

Yvonne Bergman är kassör i Folkrörelsernas arkivförbund och ingår också i arkivförbundets ekonomigrupp.

Bo Fransson är ledamot i Folkrörelsernas arkivförbunds ADB-grupp och representerar arkivförbundet i Riksarkivets sk NAD-råd, där bl a frågor om den Nationella Arkivdatabasen behandlas.

Göran Henrikson är ordförande för Madli Kurdves minnesfond för nordiskt och baltiskt arkivsamarbete. Henrikson är också ledamot i Föreningen Bergslagsarkivs styrelse. *Yvonne Bergman* och *Bo Fransson* är revisorer i föreningen.

Göran Henrikson är ledamot i Nämnden för enskilda arkiv. Henrikson har representerat Folkrörelsernas arkivförbund som expert i den statliga utredningen Ku 2001:02 Arkiv för alla.

Yvonne Bergman representerar arkivet i Intressegruppen för Kulturhistoriska akademien för Örebro län. Bergman har vidare företrätt folkrörelse- och företagsarkiven i Samrådsorganet för bibliotek och arkiv i Örebro.

Medlemmar

Arkivets medlemsutveckling är för första gången någonsin negativ. Flera nya organisationer har visserligen strömmat till under 2001. 15 organisationer har tecknat medlemskap i Folkrörelsernas arkiv. Samtidigt kan tyvärr noteras att många med-

lemsorganisationer har upphört, slagits ihop eller är vilande. 20 medlemmar har avförts under året och medlemsantalet har minskat från inledande 459 medlemmar till 454 vid senaste årsskiftet.

Nya medlemmar 2001:

- Glanshammars frikyrkoförsamling
- Karlslunds hembygdsförening
- OK Djerf, Karlskoga
- Brevven Sextetten
- BergslagensLS
- Jägareförbundet Örebro län
- Rynninge Kamratförening
- Örebro studentkår
- HSB Mälardalen ek för
- Reumatikerföreningen Karlskoga-Degerfors
- Laxå metodistförsamling
- Harald Forss gille
- Örebro läns lottaförbund
- SEKO Örebro län
- GlanshammarsSPF

Avförda medlemmar:

- Degerfors MHF
- Örebro Vita Bandsförening
- Glanshammars baptistförsamling
- Glanshammars missionsförening
- Vintrosa-Latorps hem och skolförening
- Lindeortens LS
- ÖrebroLS
- Lf 1837 Nerikesbaneret, IOGT-NTO, Pålshoda
- Mullhyttans socialdemokratiska förening
- Nya Kopparbergs härads lottakår
- Svenska Järnvägsmissionen, Örebro-Hallsbergskretsen
- Svenska Bleck- och Plåtslagareförbundet avd 8, Örebro
- Lf 2034 Linnéa, IOGT-NTO, Mosås
- Karlskoga kommunala pensionärsförening avd 17
- Hovsta blåbandsförening
- SEKO Trafik Örebro, Lokförarklubben Närke
- SEKO Trafik Örebro,

Arkivets styrelse

Arbetsutskott

Ordförande	Thord Strömberg, Lokalhistoriska Sällskapet i Örebro län
V ordförande	Bo Zetterlund, Örebro läns bildningsförbund
Sekreterare	Göran Henrikson, arkivchef, adjungerad
Kassör	Inger Martinsson, Örebro läns bildningsförbund Ingvar Andersson, Sveriges Blåbandsförbund Ragnar Åberg, Örebro kristna samarbetsråd

Övriga

Ingrid Gustafsson, Studieförbundet Vuxenskolan i Örebro län
Helge Hagberg, Örebro socialdemokratiska arbetarekommun
Hans Lundell, Karlskoga bildningsråd
Anna Kajsa Persson, Askersunds Föreläsningförening
Lasse Sjöberg, Örebro läns landsting
Brita Molin, Örebro kommun

Ersättare

Christer Blohm, Örebro Sportklubb Alliansen
Lennart Bondesson, Kristdemokraterna Örebro
Jonas Jönestam, LO-distriktet i Örebro län
Sedin Keljalic, Verdandi Hallsberg
Gunilla Lindholm, Örebro kommunaltjänstemannaförening
Conny Sandberg, Örebro läns hembygdsförbund
Åke Gustafsson, Örebro läns landsting

Revisorer

Ordinarie

Lennart Andersson, Studieförbundet Vuxenskolan i Örebro län
Lilian Wistrand IOGT-NTO, Örebro län

Ersättare

Christina Hall-Björk, Örebro läns hyresgästförening
Björn Hagel, Örebro ABF-avdelning

Valberedning

Ingrid Svedlund, Hallsbergs socialdemokratiska arbetarekommun (sammanställande)
Göran Henrikson, adjungerad
Bengt Persson, Sällskapet Gamla Örebro
Agneta Thömlblad, Villaägareföreningen Adolfsberg-Mosjö

Järnvägsklubben Hallsberg
• SEKO Trafik, CV-klubben, Örebro
• SEKO Tele Bergslagen
• SEKO Post Örebro län

Personal

Göran Henrikson, *Bo Fransson* och *Magnus Jerlström* har arbetat heltid under 2001. *Håkan Henriksson* har arbetat heltid i 9 månader och *Karin Sjöstedt* har arbetat 75% under första halvåret och var sjukskriven under det andra. *Yvonne Bergman* var helt eller delvis sjukskriven efter en olyckshändelse under större delen av året. *Per Roth* arbetade heltid under första halvåret, som praktikant under januari–april och anställd av arkivet i maj och juni. Under hösten har han varit timarvoderad och ansvarat för öppethållande och service på Folkrorelsearkivet i Karlskoga. *Helena Strömgren* arbetade i januari och en del av februari månad med arkivets Bergslagsprojekt. *Gun Nylin* arbetade som praktikant deltid under september–november. *Eva Dahlström* arbetade deltid i augusti och september med arkivets bokprojekt.

Samuel Lindeborg och *Siv Bjarnarsson*, studenter från arkivutbildningen på Stockholms universitet var praktikanter på arkivet. Lindeborg i maj och Bjarnarsson i december.

Olle Bergström har som tidigare år arbetat ideellt på arkivet under 2001. Också *Inger Dahlin* har arbetat ideellt på arkivet under året.

På ArkivCentrum arbetar de bägge arkivföreningarna Folkrorelsernas arkiv och Örebro läns företagsarkiv på ett väl integrerat sätt. Det innebär att Företagsarkivets personal, *Carl-Magnus Lindgren* och *Håkan Henriksson*, i hög grad har varit

med och delat på arbetet på ArkivCentrum, framför allt när det gäller servicen mot besökare och forskare.

Personalsituationen har varit ansträngd under året. Arkivet är extremt beroende av sina medarbetare och det finns få marginaler att spela med. Behovet och betydelsen av de engagerade och kunniga tillfälliga medarbetarna som gått in vid behov är stort.

Den ökade efterfrågan på ArkivCentrums tjänster och den »höga profil« de bägge arkivföreningarna gemensamt söker hålla tär på personalens krafter.

Ekonomi

Arkivets kostnader finansierades under året till sin huvuddel (46,91%) av Örebro läns landsting (2000 – 46,98%). Arkivchefen samt en hel och en trefjärdedelstjänst finansieras direkt av landstinget och arkivet självt har finansierat en tvåtredjedelstjänst och en fjärdedelstjänst. Arkivets självfinansieringsgrad var under året hela 23,31% (2000 – 15,44%).

Örebro kommun och Nämnden för enskilda arkiv är också två viktiga bidragsgivare till verksamheten. Örebro kommun har tagit kostnaderna för en trefjärdedelstjänst på arkivet. Bildningsförvaltningens bidrag till arkivet är viktigt men underdimensionerat och motsvarar endast 7,23 % av omsättningen (2000 – 7,10%).

Under 1998 infogades länsfolkrörelsearkiven i det statliga systemet med sk stödenheter i likhet med andra läns kulturinstitutioner. Från 1999 har detta stöd inte längre varit knutet till arkivchefslönen utan blivit ett allmänt verksamhetsbidrag.

Den insats som arkivets egna medlemsorganisationer står för genom sina medlems- och hyllavgifter är helt avgörande för föreningens ställning och en av grundpelarna i verksamheten.

Viktiga tillskott utgör inkomsterna från uppdragen i Karlskoga kommun. Under året har också arkivet utfört en utredning åt Landsarkivet m fl i Östersund som inbringat pengar. Arkivet förtecknar på uppdrag och mot ersättning Hushållningssällskapets arkiv vilket kommer att innebära viktiga inkomster under framför allt 2002.

Så länge inte intäkterna från bidragsgivarna ökar är arkivet starkt beroende av ökande egna inkomster såsom medlems- och hyllavgifter, försäljning, projekt- och uppdragsinkomster. Inkomsterna från dessa verksamheter var under året ovanligt höga och har åstadkommit genom stora ansträngningar av personalen.

Undersommaren investerade arkivet i ytterligare kompaktbyllor och i november utgavs en bok som innan årsskiftet endast dragit kostnader medan intäkterna kommer under 2002. Detta är anledningen till att ett mindre underskott uppstått i verksamheten.

För detaljer i ekonomin hänvisas till sammanställningarna på s 5–7.

Mottagna leveranser, ordnings- och förteckningsarbeten

Under 2001 har 204 (2000 – 272) leveranser inkommit till arkivet omfattande en volym på 147,47 hyllmeter (2000 – 77). Det är en minskning i fråga om antal men en kraftig ökning ifråga om

volym. Den stora volymökningen hänger samman med övertagandet av Örebro läns hushållningssällskaps arkiv som ensamt omfattar 105 meter.

Om man ser till materialet ur geografisk synpunkt så utgör arkiv från länsorganisationer hela 75% av den inkomna volymen (2000 – 58%), medan riksorganisationerna står för 4% (2000 – 5%). Andelen material från föreningar i länets kommuner domineras av Örebro kommun som står för 14% (2000 – 32%). Material från övriga kommuner utgör endast 7% (2000 – 5%). Material från distriktsorganisationer dominerar alltså inflödet under år 2001. Anledningen till den ovanligt höga siffran är Hushållningssällskapets leverans.

Om man ser på det inkommande materialet ur organisationssynpunkt så dominerar handlingarna från sk övriga organisationer stort: 78% (2000 – 56%). Också här är Hushållningssällskapets leverans bakgrund till den höga siffran. Därefter kommer fackliga organisationer med 8% (2000 – 7%), de religiösa organisationerna med 4% (2000 – 7%). De kulturella organisationernas material utgjorde 3% av den inkomna volymen (2000 – 7%). De politiska organisationernas material utgjorde endast 1% (2000 – 16%). Material från nykterhetsrörelsen utgjorde 2% av de inlämnade materialet (2000 – 2%).

Av inkommande arkiv kan följande nämnas som exempel på det strida inflödet av handlingar: Samfundet Örebro stads- och länsbiblioteks vänner, Svenska Bleck- och plåtslagareförbundet

avd 6, Örebro läns arbetsnämnd för synskadade, Örebro studentkår, Kooperativa föreningen Vatten och Värme upa, HSB Kumla, Rut Gefwerths personarkiv, Askersunds socialdemokratiska arbetarekommun, Laxå metodistförsamling, Harald Forssgille och riksorganisationen Svenska yrkesutbildningsföreningen. Det stora flertalet leveranser utgörs av kompletteringsleveranser från medlemmarna.

Det ordnade beståndet har vuxit med 330 volymer (2000 – 167) vilket motsvarar 18,4 hyllmeter (2000 – 9,3). Dessa utgörs av 58 nyförtecknade arkiv, (2000 – 20) med 310 volymer, (2000 – 66) och 55 kompletterade och genomgångna arkiv, (2000 – 46) med en tillväxt på 20 volymer (2000 – 101).

En specialinsats i flera avseenden slutfördes under året. Det gällde förteckning och inscannande av Anhörigföreningen Estonias i Lindesberg arkiv. Arkivet förvaras hos arkivbildaren men hela arkivet har strukturerats och scannats in på ArkivCentrum och föreningens alla medlemmar har genom CD-skivor fått elektronisk tillgång till arkivets samtliga dokument. Arbetet har utförts av Bo Fransson och organisationen har betalat för den utförda tjänsten.

Av andra större förteckningsinsatser kan omförtecknandet av Sko- och läderarbetarnas avd 17 med tillhörande fabriksklubbar, Laxå metodistförsamling, Helgelseförbundets ungdom och Caravan Club of Sweden nämnas.

Folkrörelsearkivet i Karlskoga har tagit emot 41 accessioner (2000 – 23). En arkivbildare

Sammanställning över intäkter och kostnader för Folkrörelsernas arkiv 2001–2003

	Bokslut 2001	Budget 2002	Budget 2003
<i>Intäkter</i>			
Statsbidrag	118 950	218 000	237 000
Landstingsbidrag	375 000	297 000	322 000
Kommunbidrag	200 000	215 000	225 000
Medlemsavgifter	146 125	145 000	145 000
Hyllavgifter	128 050	175 000	180 000
Bergslagsprojektet	8 423	–	–
Försäljning	15 327	80 000	20 000
Administrativa intäkter	347 756	280 000	100 000
Övriga bidrag	120 000	–	–
Räntor	7 522,02	8 000	8 000
Summa	1 467 153,02	1 410 000	1 237 000
<i>Kostnader</i>			
Lokalkostnader	546 560,50	571 000	575 000
Personalkostnader	466 370,50	462 000	350 000
Administration	120 205,19	120 000	120 000
Resor/traktamenten/ konferenser	34 721,70	40 000	40 000
Porton/frakter	18 422,00	20 000	20 000
Telekostnader	31 772,50	35 000	35 000
Litteratur/tidskrifter	16 917,38	17 000	20 000
Representation	6 454,50	7 000	7 000
Marknadsföring	21 174,25	25 000	25 000
Föreläsningar/ arrangemang	5 995,00	10 000	10 000
Inventeringsprojekt	45 449,50	–	–
Bokprojekt	146 850,00	–	–
Östersundsprojektet	33 064,65	–	–
Ianspråkstagande av inventeringsfond	-40 963,50	–	–
Ianspråkstagande av bokfond	-100 000,00	–	–
Inventarier/ avskrivningar	121 875,00	75 000	25 000
Övrigt	9 377,00	10 000	10 000
Årets resultat	-17 093,15	18 000	–
Summa	1 467 153,02	1 410 000	1 237 000

*Sammanställning över samtliga medel för driften av
Folkrörelsernas arkiv i Örebro län 2001*

	Absoluta tal	%
Staten		
Enskilda nämnden	193 950	
AMS	108 920	
Framtidens kultur	49 385	
<i>Summa statliga medel</i>	<i>352 255</i>	<i>12,73</i>
Örebro läns landsting		
Kostnad för 70 % av arkivchefstjänst	276 795	
Kostnad för 1,75 arkivarietjänst	645 840	
Verksamhetsbidrag	375 000	
<i>Summa landstingsmedel</i>	<i>1 297 635</i>	<i>46,91</i>
Örebro kommun		
Bildningsnämnden	200 000	
Axberg-Hovsta KDN: kostnad för 75% arkivarietjänst	134 963	
<i>Summa Örebro kommun</i>	<i>334 963</i>	<i>12,11</i>
Karlskoga kommun		
Kostnad för arkivdepå	53 500	
Kostnad för forskar-/arkivservice	38 000	
<i>Summa Karlskoga kommun</i>	<i>91 500</i>	<i>3,31</i>
Adolf Lindgrens stiftelse		
	45 000	1,63
Egna medel		
Medlems- och hyllavgifter	274 175	
Försäljning	15 327	
Rörelseintäkter	347 756	
Räntor/fonder	7 522	
<i>Summa egna medel</i>	<i>644 780</i>	<i>23,31</i>
<i>Summa totalt</i>	<i>2 766 133</i>	<i>100,00</i>

(2000 – 11) har förtecknats. Det färdigordnade beståndet har vuxit med 21 volymer (2000 – 106) volymer.

Den noterbara ökningen av antalet färdigförtecknade volymer under 2001 beror dels på en ökad satsning på förteckningsarbetet och bättre tillgång till personal. Ett större förteckningsarbete under året, omfattande riksorganisationen Vita Bandets arkiv, blev dessutom färdigt en bit in på 2002 men redovisas först i nästa verksamhetsberättelse.

Förtecknade och accessionsförda arkiv läggs in i arkivets bestandsdatabas och är även sökbara över nätet.

Inventeringsprojekt i Bergslagen

Tillsammans med folkrörelsearkiven i Värmland, Dalarna, Västmanland och Uppland bedrevs under 2000 ett intressant inventeringsprojekt i Bergslagen. Tio kommuner, alla med strukturproblem i varierande grad dokumenterades. I vårt län blev Hällefors och Ljusnarsbergs kommuner föremål för studien. Arbetet gick ut på att undersöka vad som händer med invånarnas föreningsaktivitet i avindustrialiseringens spår och att rikta fokus på nya former för kollektiva aktiviteter såsom byalag, nätverk, kooperativ och liknande.

Yvonne Bergman har för vårt läns vidkommande ansvarat för projektledning. I projektet har *Helena Strömgren* arbetat. Hon har också haft hjälp av *Magnus Jerlström* och *Per Roth*. Projektet beskrevs ingående i förra årets verksamhetsberättelse och här kan nu rapporteras att projektet slutfördes i februari månad med en detaljerad rapport.

Balansräkning för Folkrörelsernas arkiv i Örebro län den 1 januari–31 december 2001

	2001-12-31	2000-12-31
<i>Tillgångar</i>		
Kassa	4 412,00	4 512,00
Organisationskonto	172 881,16	252 328,36
Avkastningsfond	129 447,16	125 552,68
Fakturafordringar	156 676,00	23 415,00
Förbetalda hyror	131 462,00	126 101,00
Övriga förbetalda kostnader	2 066,00	8 376,00
Övriga kortfristiga fordringar	542,50	650,00
Övriga fordringar	1 059,15	1 059,15
Fordringar Företagsarkivet	-16 615,55	15 877,45
Inventarier	15 531,00	1,00
<i>Summa</i>	<i>597 461,42</i>	<i>557 872,64</i>
<i>Skulder</i>		
Skatter, anställda	15 344,00	10 346,00
Fakturaskulder	325 885,50	133 748,07
Upplupna arbetsgivaravgifter	16 795,00	17 085,00
Övriga skulder	118 200,00	118 200,00
Reserverat bokfond	–	100 000,00
Reserverat personal & inventarier	130 000,00	130 000,00
Reserverat Bergslagsprojektet	–	40 963,50
Övriga interimsskulder	800,00	–
Balanserat resultat	7 530,07	-5 295,44
Årets resultat	-17 093,15	12 825,51
<i>Summa</i>	<i>597 461,42</i>	<i>557 872,64</i>

De slutsatser som kan dras är att det skett en stor nedläggning av föreningar i de bägge kommunerna. Ungefär hälften av de organisationer som fanns för 20 år sedan är borta idag.

Hårdast har förändringen drabbat de klassiska folkrörelserna, i synnerhet de fackliga och politiska organisationerna. Detta innebär inte, att föreningsaktiviteten har minskat. Hällefors kommun har fler föreningar år 2000 än den hade 1979! I

Ljusnarsberg däremot är det färre föreningar i dag än 1985, som är jämförelseåret för den kommunen.

I dag finns fler organisationer av hobby- och intressekaraktär och särskilt intressant är den nya byalagsrörelsen med ett starkt fäste i Ljusnarsbergs kommun. Vi ser fler organisationer i dag vars primära syfte kanske inte är att förändra samhället, men som vill tillvarata sin hembygds intressen. De lokala politiska partierna

i de två kommunerna är också värda uppmärksamhet. De agerar i hittills starka socialdemokratiska fästen. Ljusnarsbergs obundna kommunparti (LOK), bildat 1982 och Hällefors Oberoende Parti (HOK), bildat 1994, kan ses som uttryck för att väljarna i de båda kommunerna vill se en förändring i de hittills fasta strukturerna.

Bergslagsprojektet uppmärksammades av TV i ett inslag under våren då *Thord Strömberg* intervjuades om föreningsliv och demokrati i Bergslagen i Tvärsnytt.

Karlskoga, Folkrörelsearkivet och kommunens arkiv

Sedan 1994 ansvarar arkivet också för skötseln av Folkrörelsearkivet i Karlskoga. Arkivet tillhandahåller kvalificerad forskarservice en dag varannan vecka på plats i Karlskoga.

Arkivlokalen i Karlskoga bibliotek används som depå till Folkrörelsernas arkiv och föreningarna i Karlskoga, som har material på arkivet, har i de flesta fall blivit medlemmar i arkivet under samma förutsättningar som andra föreningar i länet. Arkivdepån i Karlskoga finansieras fullt ut av Karlskoga kommun och ett avtal mellan kommunen och Folkrörelsernas arkiv reglerar ansvar och insatser parterna emellan. *Yvonne Bergman* ansvarar för arbetet i Karlskoga. *Per Roth* har varit den som under året skött öppet-hållande och service.

Under året har arkivet inte utfört några uppdrag åt Karlskoga kommuns arkiv men däremot verkat i Laxå kommun

som rådgivare och utbildare i dokumenthanteringsfrågor.

Utredningsuppdrag

Föreningsarkivet i Jämtland, Landsarkivet i Jämtland samt Jämtlands läns museum uppdrog i december 2000 åt ArkivCentrum att göra en utredning om nytt landsarkiv i Östersund, ett arkiv som skulle förena de tre beställarna i en ny gemensam konstellation. Uppdraget utfördes av *Göran Henrikson* under våren och sommaren och resulterade i rapporten *Kunskapens hus i Östersund – ett centrum för forskning och lärande*.

Till den statliga arkivutredningen *Arkiv för alla* gjorde *Göran Henrikson* och *Magnus Jerlström* ett underlag om de svenska folkrörelsearkivens förhållanden.

Aktstycket

Under 2001 utkom ArkivCentrums medlemstidning *Aktstycket* med fyra nummer, varav ett Arkivens dag- och ett julnummer. I *Aktstycket* publiceras kallelser och verksamhetsberättelser för folkrörelse- och företagsarkiven. Här ges också alltmär utrymme för presentation av arkivmaterial och historiska artiklar och annat som kan vara av intresse för läsekretsen. Också under 2001 spreds *Aktstycket* till en bredare krets av politiker och andra beslutsfattare samt media som ett led i ArkivCentrums informations- och förankringsarbete. *Aktstycket* publiceras också på vår hemsida.

Internet/hemsida

I dag utgör Internet ett viktigt kommunikationsmedel för allt fler. Att finnas på Nätet är abso-

lut nödvändigt för en verksamhet som vill synas och som vill vara nära dygnet runt. Att satsa på en aktuell och attraktiv hemsida med informationsbredd och informationsdjup har hög angelägenhetsgrad för arkivet. En hemsida har öppet alla dygnets 24 timmar.

www.arkivcentrum.t.se är arkivets hemsidesadress. *Bo Fransson* är webmaster. Han har utformat hemsidan och fyller den kontinuerligt med ett informativt innehåll. På hemsidan finns uppgifter om öppettider, arkivbestånd, nyheter och mycket annat. Här kan man också göra inköp från det sortiment av litteratur, vykort m m som finns på ArkivCentrum. Hemsidan har ett flertal länkar till andra hemsidor. Hemsidan har under 2001 haft 20 420 besök (2000 – 13 200). Besökarsiffran har mer än tredubblats jämfört med 1999 års 6 584 besök.

Kulturarvsportal

Göran Henrikson och *Thord Strömberg* har deltagit i tre sammanträden under året, den 26 april, den 1 juni och den 5 oktober, med representanter för Örebro läns museum, Örebro stadsarkiv, Örebro stadsbibliotek och Länsbiblioteket med syfte att diskutera samverkan om hantering av kulturarvsinformation. Mötena hade initierats av Örebro kommun. Efterhand har diskussionerna riktats in mot att Örebro län behöver en portal på nätet där information om länets olika kulturarv blir tillgänglig på en gemensam hemsida. Frågan har ytterligare utretts under vintern och arbetet går vidare under 2002 och de inblandade parterna kommer att

söka finansiering för projektet som måste bedömas ha hög angelägenhetsgrad för Örebro län.

Brevprojekt

Det brevprojekt som initierats av och under 1997 och 1998 drivits tillsammans med Linköpings universitet, Tema Teknik och Social förändring, avslutades formellt under 1999.

En registrering påbörjades i november 1998 med *Eva Dahlström* som hade till syfte att skapa ett digitalt register över de c:a 7000 inkomna breven. Den registrering som gjorts 1998 – 2000 var analog men förberedd för digitalisering. Merparten av breven är registrerade och *Inger Dahlin* har under 2001 fortsatt arbetet nu med att överföra registreringarna till digital form.

Representation, studiebesök, kurser

Olle Bergström har deltagit i sammanträden med arbetsgruppen för Läsaren. Bibliotek för väckelsehistoriska studier.

Karin Sjöstedt deltog under våren i Lokalhistoriska sällskapets kurs Lokalhistoria i Örebro län.

Magnus Jerlström studerade arkivkunskap 20 poäng halvfart i Karlstad under våren.

Den 2 mars representerade *Olle Bergström*, *Eva Dahlström* och *Göran Henrikson* arkivet vid begravningen i Lerback av arkivets mångåriga kontaktperson i bygden *Ruth Gefwert*.

Göran Henrikson deltog den 13–14 mars i Riksarkivets konferens för folkrörelsearkivens chefer i Stockholm. *Henrikson* deltog vidare i ett seminarium för projektledare i Stockholm den 16–17 mars ordnat av Kunskaps-

och kompetens-stiftelsen. Den 3 maj deltog han i årsmöte och överläggningar för Länsarkivariernas förening i Vännäs.

Bo Fransson deltog den 17–18 maj i en kurs för arkivprogrammet *Arkis II* på Riksarkivet i Stockholm.

Den 17 maj deltog personalen på ArkivCentrum i årsmöte och programaktiviteter för Föreningen Bergslagsarkiv i Loka.

Yvonne Bergman, *Karin Sjöstedt* och *Magnus Jerlström* deltog den 21–22 maj i Folkrörelsernas arkivförbunds årsmöte och kursverksamhet på Rönneberga kursgård utanför Stockholm. På arkivförbundets stämma representerade *Karin Sjöstedt* arkivet.

Den 18 september deltog *Bo Fransson* och *Håkan Henriksson* i ett seminarium om programmet Adobe i Örebro.

Yvonne Bergman och *Göran Henriksson* deltog den 20–22 september i den nordiska arkivkonferensen *Arkivens framtid – visioner och problem* i Uppsala.

Den 10–11 oktober hade Folkrörelsernas arkivförbund sin höstkonferens i Uddevalla med Bohusläns föreningsarkiv som värd. Från styrelsen deltog *Hans Lundell* och från personalen *Yvonne Bergman* och *Göran Henriksson*.

Den 24 oktober deltog *Bergman* i ett lokalhistoriskt symposium i Eskilstuna – *Strejker, kriser och folkhem*, arrangerat av Föreningen Bergslagsarkiv och Lokalhistoriska sällskapet i norra Sörmland.

Den 23–24 november deltog *Bo Fransson* i en kurs om digital informationshantering i Göteborg.

Yvonne Bergman deltog den 4–5 december i Stockholm i en kurs om att driva arkivprojekt.

Besökare, undervisning, forsknings- och bildningsarbete

I ArkivCentrums forskarsals besöksliggare har under 2001 noterats 521 forskarbesök (2000 – 598 st). Liggaren förs gemensamt för de bägge samverkande arkiven.

Ett antal gruppbesök har också avlagts på ArkivCentrum under året. 48 grupper (2000 – 79 st) omfattande 881 personer (2000 – 1517 st) personer besökte arkivet. Tillsammans med besökarna på Arkivens dag, 100 personer (2000 – 200 st), blir antalet 981 st (2000 – 1725 st). Sammantaget blir antalet besök under 2001 1502 (2000 – 2323 st), således en kraftig minskning. Arkivens omfattande källmaterial används fortlöpande av olika slags forskare, både fritidsforskare, studenter och akademiska forskare. 1855 volymer (2000 – 1644) har tagits fram till forskarna – 1139 st (2000 – 939) från folkrörelsearkivets och 716 (2000 – 705) från företagsarkivets magasin. Från folkrörelsearkivet har dessutom 22 volymer (2000 – 48 st) lånats ut utanför institutionen. Siffrorna för folkrörelsearkivets del innebär en mindre ökning från föregående år.

Antalet arbeten gjorda på arkivets material är omfattande och visar i sin mångfald hur många olika forskningsinsatser som görs. Följande skrifter och uppsatser, helt eller delvis baserade på källmaterial från folkrörelsearkivet har lagts fram under 2001:

Andersson, Jens, *Örebrohandbollens utveckling under 1950 till tidigt 1970-tal*. B-uppsats i Historia, Örebro universitet. VT 2001.

Bergström, Olle, »Blåbandsföreningar i Sköllersta, Svennevad och Bo«. I: *Sköllerstabygden del 4*. Kumla 2001.

Bergström, Olle och *Åberg, Ragnar*, »Frikyrkoförsamlingar i Sköllersta, Svennevad och Bo«. I: *Sköllerstabygden, del 4*. Kumla 2001.

Bergström, Ulla, *Skarpskytterörelsen i Sverige under 1860-talet. Med en jämförelse av den lokala skarpskytteföreningen i Askersund*. B-uppsats i Historia, Örebro universitet. VT 2001.

Berndtson, Lotta, *De många kvinnorna i frikyrkan. Om kvinnorna i en frikyrkoförsamling i Örebro åren 1897–1907*. B-uppsats i Historia, Örebro universitet. VT 2001.

Berndtson, Lotta, *Från moder i hemmet till samhällsindivid. Om kvinnor i frikyrkan 1950–1988*. C-uppsats i Historia, Örebro universitet. HT 2001.

Berndtson, Lotta, »De många kvinnorna i frikyrkan – om kvinnorna i en frikyrkoförsamling i Örebro åren 1897–1907«. I: *Från Bergslag och Bondebygd 2001*, s 179–210. Örebro läns museum 2001.

Dahlenlund, Birgitta, *Folkrörelsernas betydelse för det politiska medvetandet. Med studie av Verdandilogen Brand 1904–1912*. B-uppsats i Historia, Örebro universitet. VT 2001.

Dahlgren, Gunnel, »En duktig flicka blev "nämndemansmor"«. I: *Lokalhistorisk läsning för Örebro län nr 6*, s 7–19. Örebro 2001.

Fagerström, Kristofer, *USA ut ur Indokina*. B-uppsats i Historia, Örebro universitet. VT 2001.

From, Tommy, *1960-talet – Vänstervägen och SSU*. B-uppsats i Historia, Örebro universitet. VT 2001.

Funke, Sara, *Inställningar till kvinnor inom gruvindustrin 1960–1965*. B-uppsats i Historia, Örebro universitet. HT 2001.

Gustafsson, Peter, *Pingstväckelsens upprinnelse, genombrott och utveckling i Örebro 1890–1925. Med fokusering på församlingarna Filadelfia och Elim med en medlemsundersökning*. C-uppsats i Kyrkohistoria, Uppsala universitet. VT 2001.

Harbe, Bengt, *Årskrönika för Örebro läns landsting 1863–1975*. Örebro 2001.

Henricson, Karin, *Baptistförsamlingen Filadelfia*. Fördjupningsuppsats i lokalhistoria, Rudbecksskolan, Örebro. VT 2000.

Hermansson, Emilia, *Almby GF*. Fördjupningsuppsats i lokalhistoria, Rudbecksskolan, Örebro. VT 2000.

Jerlström, Magnus, *En guide till nykterhetsorganisationernas arkiv*. Uppsats i Arkivkunskap, Karlstads universitet. VT 2001.

Johansson, Martina, *Organiserad moderskärlek*. B-uppsats i Historia, Örebro universitet. VT 2001.

Johansson, Monika, *John Ongman och Örebro Missionsförening. Ett samfund inom Svenska Baptistsamfundet under åren 1918–1937*. B-uppsats i Historia, Örebro universitet. VT 2001.

Jonasén, Andreas, *Svensk skoindustris nedgång – en studie av arbetsgivare och arbetstagares syn på förloppet utifrån tre formativa moment*. C-uppsats i Historia, Örebro universitet. VT 2001.

Kjellin, Simon, »De tu äro ett.« *En studie över förhållandet mellan Örebro socialdemokratiska arbetarekommun och några av stadens största fackliga organisationer under åren 1926 och 1934*. B-uppsats i Historia, Örebro universitet. HT 2001.

Larsson, Katarina, »Kvinnopolitisk gärning. Journalisten och författaren Margit Palmær«. I: *Lokalhistorisk läsning för Örebro län nr 6*, s 58–74. Örebro 2001.

Lundberg, Gunnar, *Makthavare eller kaffelökare? Kvinnosyn och kvinnoroll i folkrörelseverige under pionjärtiden, i exemplet Järnboås*. B-uppsats i Historia, Örebro universitet. HT 2001.

Revisionsberättelse

Undertecknade, utsedda att granska Folkrörelsernas arkiv i Örebro län räkenskaper och förvaltning för år 2001, får härmed avge följande berättelse.

Räkenskaperna har granskats och befunnits vara ordentligt förda samt alla inkomster och utgifter försedda med verifikationer. Kassörens årsrapport har granskats och överensstämmer med räkenskaperna.

Vid revisionen har vi sålunda funnit att allt är i sin ordning och föreslår mötet

att ge styrelsen och kassören ansvarsfrihet för den tid revisionen omfattar

att fastställa balans- och resultaträkning.

Örebro den 4 mars 2002

Lennart Andersson
Lennart Andersson

Lilian Wistrand
Lilian Wistrand

Lundström, Tomas, *Agitationsmönstret i Örebro 1895–1905 En jämförelse av tre organisationer*. B-uppsats i Historia, Örebro universitet. VT 2001.

Moberg, Jonas, *Fackklubbens roll. Om fackklubbarna på fyra skofabriker i Örebro 1927–1928, deras verksamhet och relation till arbetsgivaren*. B-uppsats i Historia, Örebro universitet. VT 2001.

Nilsson, Kristina, *Vita bandet i Nora under mellankrigstiden*. C-uppsats i Historia, Örebro universitet. VT 2001.

Norell, Åsa, *Riksteatern. Folkbildning på turné? Bakgrunden, tillkomsten och de första sju åren*. C-uppsats i Historia, Örebro universitet. HT 2001.

Näslund, Sebastian, *Svenskens syn på svarta människor kring sekelskiftet 1900 – en analys utifrån två perspektiv*. B-uppsats i Historia, Örebro universitet. HT 2001.

Rimfjäll, Fredrik, *Helgelseförbundets missionsverksamhet i Kina och Sydafrika under perioden 1890–1899*. B-uppsats i Historia, Örebro universitet. HT 2001.

Rosenlind, Madeleine, *En studie om nykterhetsrörelsen i Sverige och Örebro län*. B-uppsats i Historia, Örebro universitet. VT 2001.

Staaf, Elisabet, Mattisson, Maiken & Lidén, Margareta, »Betaniakyrkans söndagsskola 100 år«. I: *Lokalhistorisk läsning för Örebro län nr 6*, s 99–119. Örebro 2001.

Svensson, Pär, *Före och efter Saltsjöbaden*. B-uppsats i Historia, Örebro universitet. VT 2001.

Tellås, Karin, *Politiker och gentleman – en bok om Henry Allard*. Hjalmarson & Högbergs förlag, Stockholm 2001.

Wikman, Jenny, *Nedläggningen av Örebro skofabriker. Exemplet Kembels och Oscaria*. C-uppsats i Historia, Örebro universitet. VT 2001.

Folkrörelsearkivet i Karlskoga:

Johansson, Hans, *Italienare i Karlskoga*. B-uppsats i Historia, Örebro universitet. VT 2001.

Liksom tidigare år har universitetets elever i historia och ekonomisk historia haft lektioner på arkivet, då ArkivCentrums material och uppslag till uppsatsämnen diskuterats. Också under 2001 har Komvux elever i Örebro varit flitiga besökare. Besök har också gjorts av Lindeskolan,

Pihlskolan i Hällefors och Alléskolan i Hallsberg.

Utöver studenter och skol elever har släktforskargrupper och andra besökt arkivet under året. Så besöktes arkivet till exempel av en studiegrupp från Askers Baptistförsamling den 18 januari inför ett igångsättande av en studiecirkel om församlingens historia, vidare besöktes arkivet av Ornitologiska klubben den 23 oktober inför Erik Rosenbergsjubileet 2002.

Det mest exotiska besöket ägde rum den 27 augusti då Örebro läns landsting och ArkivCentrum var värdar för ett asiatiskt besök, där 10 organisationsmänniskor från olika länder i Asien under två dagar i Örebro län skulle lära känna svenskt föreningsliv. Besöket gjordes i samarbete med Folk rörelserådet *Hela Sverige ska leva* som var värd för ett 100-tal asiater som gjorde olika studiebesök runt om i landet. Besöket i vårt län hade planerats av *Yvonne Bergman* från arkivet och *Ulrika Aronsson* från Örebro läns landsting.

Bo Fransson gav på engelska besökarna en presentation av folkrörelsernas historia och *Göran Henrikson* presenterade dagens situation och Kulturaliansen och Rädda Barnen presenterades av *Harriet Jakobsson*. Dagen i övrigt ägnades åt studiebesök hos Betelkyrkan och Ria Dorkas. Följande dag besöktes Tivedsskolan, Finnerödja hembygdsförening och Tiveds utvecklingsgrupp. Den 27 gavs på ArkivCentrum en mycket uppskattad middag för deltagarna som alla kom från vitt skilda länder och religioner i Asien.

Den 19 november besöktes ArkivCentrum av arkivutredningens sekreterare *Eva Årbrandt-Johansson* och arkivhandläggaren *Ann Aurén* på kulturdepartementet.

De visningar och presentationer som genomförs i samband med studiebesök och möten har varit ett mycket viktigt medel för att förankra arkivet och möda läggs ner på att göra presentationerna trevliga och informativa. Visningarna har vanligtvis genomförts av *Håkan Henrikson*, *Yvonne Bergman* och *Göran Henrikson*.

Under året har *Bo Fransson*, *Göran Henrikson* och *Håkan Henriksson* medverkat med föreläsningar på Lokalhistoriska sällskapets kurs Lokalhistoria i Örebro län. *Håkan Henriksson* har ansvarat för undervisningen för universitetets studenter om materialet på ArkivCentrum.

Göran Henrikson föreläste om levnadsminnen och intervjuteknik för Hallsbergs släktforskare den 31 januari i Hallsberg och för Vintrosa-Tysslinge hembygdsförening på Garphyttans industrimuseum den 6 november.

Håkan Henriksson föreläste om gruvarbetarnas historia för en kyrklig studiecirkel i Hasselfors den 15 mars. Vidare medverkade han för Folkrörelsernas arkivförbunds räkning i en kurs i arkivkunskap och dokumenthantering för fackförbundet SEKO i Brunnsvik den 18–20 april och i Stockholm den 2 oktober. Den 4 november föreläste *Henriksson* om emigrationen från Vikar i Vikers församlingshem med Vikers församlingråd och Vikers hembygdsförening som arrangör.

Olle Bergström hade under hösten tre överläggningar med

Nybygget om arkivfrågor i Helgelseförbundet och har under året nedlagt ett omfattande arbete med organisationens arkiv. Han medverkade också vid framtagande och presentation av en utställning i Axberg-Hovsta hembygdsförenings regi om kapell och missionshus i Lundhagskyrkan i Hovsta den 20 och den 23 oktober.

Den 15 mars presenterade *Bo Fransson* arkivets CD-skiva med Anhörigföreningens Estonia arkiv på dess årsmöte i Lindesberg.

Lokalhistorisk kurs

Lokalhistoriska sällskapets 2-terminerskurs i Lokalhistoria i Örebro län som drivs i samarbete med ArkivCentrum har blivit en stor framgång. Under våren avslutades kurs nummer tre.

Kursen som behandlar Örebro läns historia från stenåldern och framåt hade ett trettiotal deltagare.

Under hösten gjordes ett uppehåll i kursverksamheten, men vintern 2002 har den fjärde kursen med 40 deltagare tagit sin början. Utöver Sällskapets och Folkrörelsearkivets medlemmar hade medlemmarna i Örebro läns hembygdsförbund, länets släktforskare och skolornas lärare inbjudits delta i kursen.

Kursens växande framgång visar, att det finns ett intresse och ett behov av en fördjupad kunskap om Örebro län.

Kursledare är *Yvonne Bergman* och *Sören Klingnéus* vilka också medverkar som lärare. Lärarna hämtas förutom från universitetet från Örebro läns museum, Örebro stadsarkiv, ArkivCentrum och Lindesbergs museum. Kursen är ett utmärkt

exempel på ett positivt samarbete mellan kulturarvsverksamheter i länet. Huvudman för kursen är Lokalhistoriska sällskapet i samarbete med Folkuniversitetet och ArkivCentrum.

Arrangemang och utåtriktade aktiviteter, Arkivens dag

Den 25 januari arrangerades på ArkivCentrum en hindermässföreläsning i samarbete med Lokalhistoriska sällskapet. Föreläsare var den kände historikern *Dick Harrison* som föreläste under rubriken *Stora Döden – den värsta katastrof som drabbat Europa*. Föreläsningen blev en succé och föreläsningssalen höll på att sprängas av de drygt 100 åhörarna.

I samarbete med Föreningen Ordfront hölls tre möten, ett den 12 mars med Svenska freds- och skiljedomsföreningen som presenterade sin verksamhet, ett den 18 april med *Lars-Åke Augustsson* om *Olof Palme och hans tid* och ett den 10 maj med *Staffan Ekengren* om dokumentärt berättande och dess betydelse i Sverige. Mötena samlade c:a 40 personer.

Den 17 oktober hölls i samarbete med Lokalhistoriska sällskapet ett möte om Engelbrekt med föreläsning av professor *Lars-Olof Larsson* från Växjö. *Engelbrekt Engelbrektsson – folklig frihetskämpe eller tysk agent* var titeln på föredraget som lockade 45 personer.

Vecka 45 blev intensiv för personalen på ArkivCentrum. Den 9–11 november ägde årets upplaga av bokmässan *Bokmalen* rum på Örebro slott och lördagen den 11 var det ånyo *Arkivens Dag*

På slottet samverkade arkiven med Örebro läns museum och Örebro läns hembygdsförbund. Försäljningen gick bra och arkivets gamla kioskvältare *Doris, Snoddas och alla vi andra* visar sig fortfarande vara gångbar. Tyvärr kunde inte arkivets nya bok bli klar till mässan. Placeringen på mässan var bättre än föregående år och en god publikkontakt uppnåddes.

Temat för Arkivens dag var kärlek. Trots detta ämne lockades inte fler än 100 personer till ArkivCentrums aktiviteter, vilket var synd då denna fjärde upplaga bjöd på ett varierat och spännande program. Två utställningar, en om en passionshistoria på Laxå bruk och en om sexualupplysningens profeter, hade producerats av *Yvonne Bergman* och *Bo Fransson* respektive *Magnus Jerlström*. Frälsningsarmén i Örebro höll sin gryta kokande och sålde böcker och skivor. Det gjorde också Lokalhistoriska Sällskapet som hade antikvariat tillsammans med ArkivCentrum. Magasinen visades också och material i anslutning till temat hade placrats fram. En tipspromenad med kärleksfrågor fanns och som avslutning framfördes en recitation *Se kärleken – om manlig och kvinnlig passion* av universitetets prorektor *Marianne Alsne* iklädd en stilig renässansklänning och inramad av vacker musik av en duo från Kulturskolan.

Arkivens dag hölls över hela länet. 11 arkiv hade öppet hus och arrangemanget besöktes av totalt 750 personer. En arbetsgrupp med *Göran Henrikson* som sammankallande hade lett förberedelsearbetet i länet. En ge-

Arbetsplan för 2002–2003

- Fortsatt satsning på ordnings- och förteckningsarbete.
- Tillsammans med Örebro läns företagsarkiv skapa arkivdepåutrymmen i länet.
- Medverka vid tillkomsten av en kulturavsportal för Örebro län.
- Tillsammans med universitetet och Örebro teologiska högskola medverka i ett projekt kring frikyrkans historia.
- Tillsammans med Länsmuseet inleda ett dokumentationsprojekt kring länets Folkets hus, bygdegårdar och folkparker.

mensam annons sattes in och tipspromenaden var också gemensam. Förstapriset var en resa för två personer *I Arns fotspår* i Västergötland våren 2002. Priset hade sponsrats av *Metaresor*.

Lokaler

ArkivCentrums lokaler fungerar fyra år efter invigningen utmärkt och de publika delarna vinner stor uppskattning bland besökarna.

Inflödet av handlingar till Folkrörelsearkivets magasin har fortsatt att öka vilket under 2001 gjorde installation av fler kompakthyllor nödvändiga. En fjärdedel av magasinet försågs under sommaren med rörliga hyllor. Kapaciteten ökade med drygt 300 hyllmeter och finansiering möjliggjordes genom bidrag från Enskilda nämnden och Adolf Lindgrens Stiftelse.

Inflödet av material kommer att göra det nödvändigt att skaffa depåer på annat håll för det mindre frekventa materialet på ArkivCentrum.

Bokprojekt

I slutet av november utgavs i samarbete med föreningen Liv i Sverige arkivets åttonde bok. Den bär titeln *Min barndoms hav var Hjälmare* och bygger på ett manuskript av fd örebroaren *Rune Fors* som numera är bosatt i Jämtland. Manuskriptet har bearbetats i olika omgångar av Fors själv och den slutliga redigeringen utfördes av *Eva Dahlström*. Boken har formgivits av *Bo Fransson* och är tryckt av *Wells tryckeri* i Örebro i 1200 ex.

Pressvisningen som var välbesökt ägde rum i Örebro Rederi AB:s hamnkontor under medverkan av författaren. Arkivet bjöd på dragspel och sjömansbiff, skådespelaren *Jan Koldénius* läste några partier ur boken och författaren *Arne Upling* medverkade med recitation. Tvärsnytt sände ett inslag om Fors och hans bok. Projektet har finansierats med arkivets bokfond.

Avslutning

Arkivets fjärde år på Arkiv-Centrum har varit ett bra år. Fyllt av hårt arbete och goda resultat. Året har emellertid inte saknat problem.

Handlingar fortsätter att flöda in och 2001 slogs rekord med nästan 150 inlevererade hyllmetrar. Antalet registrerade forskarbesök har minskat något medan framtagningen av material till forskarsalen har ökat och aldrig tidigare har så många uppsatser och skrifter producerats på vårt material som under det gångna verksamhetsåret och visar på den betydelse ArkivCentrum har för Örebro universitet. Gruppbesöken och besöken på Arkivens dag har varit markant mindre än tidigare år och det får visa sig om det är en tillfällig nedgång eller

inte. Besöken på hemsidan fortsätter emellertid att öka kraftigt.

Ordnings- och förteckningsarbetet har gjort stora framsteg och flera flitigt använda arkiv har nyförtecknats och gjorts bättre sökbara för forskningen. Den förtecknade volymen har också stigit avsevärt jämfört med året innan.

Investeringar har också gjorts i ökad hyllkapacitet.

Bergslagsprojektet har slutförts liksom projektet med Anhörigföreningen Estonias i Lindesberg digitaliserade arkiv. En ny bok har publicerats och arkivets medarbetare har producerat en utredning om arkivfrågor i Jämtland samt medverkat som konsulter och lärare i såväl arkivfrågor som kulturhistoria. Den uppskattade tredje kursen i lokalhistoria i samarbete med Lokalhistoriska sällskapet avslutades under våren och en fjärde kurs planerades för 2002.

Aktstycket har kommit med fyra nummer och spridits i en allt större upplaga.

Ett värdefullt samarbete har fortsatt att utvecklas med andra arkiv och övriga kulturarvsinstitutioner i länet och ett spännande projekt med en ny kulturarvsportal är på väg att växa fram i denna krets.

När det gäller ekonomin har ett mindre underskott uppstått under året. Inget eget kapital finns.

Medlemmarna har beslutat att stödja arkivet i större utsträckning än tidigare genom en utsträckt hyllmeteravgift och såväl landstinget som Örebro kommun har uppvaktats under året om ökade anslag vilket kommer att ge ett mindre men betydelsefullt utfall under 2002.

Dock kvarstår behovet av att arkivet kan generera egna inkomster genom uppdrag, försäljning och så vidare.

Arkivets medlemskår har minskat för första gången i föreningens drygt trettioåriga historia trots ett tillflöde på 15 nya medlemsorganisationer och det återstår att se om det är ett trendbrott eller inte.

De insatser som uppnåtts under året är resultatet av en kompetent, engagerad och inte minst slitstark personal. De många verksamhetsgrenarna, ambitionerna och nödvändigheten att dra in pengar till verksamheten nöter på och urholkar på sikt arkivets fåtaliga personalresurser. Den sjukfrånvaro som arkivet drabbats av under året har samband med arbetsituationen och har tydligt gjort sårbarheten i den lilla organisationen.

Ett välvilligt och uppskattande ekonomiskt stöd till verksamheten är också en förutsättning för våra framgångar liksom intresserade och lojala medlemsorganisationer.

Ekonomiskt stöd har erhållits av Örebro läns landsting, Örebro och Karlskoga kommuner, Riksarkivets enskilda nämnd samt Arbetsmarknadsverket. Riksarkivets enskilda nämnd och Adolf Lindgrens stiftelse har genom ett engångsbidrag möjliggjort årets hyllinvestering.

Till alla: personal, medlemmar och medfinansierare vill styrelsen avslutningsvis framföra ett varmt tack.

Örebro i februari 2002

Styrelsen

Lantbrukskolonin Union i Vanneboda

■■■ Under det tidiga 1800-talet grundades en rad jordbrukskolonier i Europa och norra Amerika. De kolonier som inte bildades av religiösa sekter var influerade av utopiska tänkare som Saint-Simon, Owen och Fourier. Runt sekelskiftet 1900 bildades däremot kolonier som var mer inspirerade av kooperativa och socialistiska idéer. I Holland startade exempelvis författaren och kooperatören Frederik van Eeden industri- och lantbrukskolonierna *Walden* och *Nieuw Harmony*.

Inte heller i Örebro län saknas exempel på den här typen av sociala och ekonomiska experiment. I februari 1869 bildades i Askersund *Arbete & Vila* som enligt dess 18-punkters reglemente bl a skulle bedriva bergs- och lantbruk. Av de storvulna planerna som även innebar att starta bank, bibliotek, museum och skola förverkligades enbart en handelsrörelse med butiker i Askersund och Åmmeberg, men redan 1872 lades verksamheten ned.

En annan och möjligen mindre verklighetsfrämmande försökskoloni bildades 1910 vid Lottefors station norr om

Bollnäs. Kolonin benämndes *Union* och under 1916 flyttades verksamheten till fastigheten Bäcktorp, eller Bäcktorp som det heter idag, vid Vanneboda station strax utanför Frövi. Kolonins initiativtagare och ledargestalt var småbrukaren Jonas Wigner. Kolonin drevs som en ekonomisk förening och bar officiellt namnet *Unions Koloni Bäcktorp Förening u. p. a.* Enligt stadgarna var kolonin en lokal förening av *Union Förening u. p. a.* och syftet var »att idka gemensam produktion och varuförmedling samt annan verksamhet till ekonomisk och idéel fördel för medlemmarna«. *Union* bedrev också förlagsverksamhet och gav under tiden i Lottefors ut en publikation benämnd »Framtidsunionen«. Enligt skriftställaren Gustav Henriksson-Holmberg hade Jonas Wigner troligtvis van Eedens holländska kolonier som förebild.

I arkivet från *Örebro Läns Hushållningssällskap*, som för närvarande ordnas och förtecknas av Folkrorelsernas arkiv, har *Unions* verksamhet lämnat avtryck. I juli 1921 erhöll kolonin ett s k dräneringslån på 1800 kr, mot säkerhet i deras fastighet $\frac{1}{4}$ mtl Bäcktorp. I slutet av samma år ansökte man om ytterligare ett lån med fastigheten som säkerhet, denna

gång på 2225 kr för att kunna uppföra en linberedningsanläggning. Detta lån beviljades först i december 1922, »efter«, som hushållningssällskapets sekreterare Carl von Kock skriver i en intern sammanställning, »mycken tvekan och först efter bordläggning torde hava tillkommit till följd av herr Wigners enträgna framställningar och undertecknande erinran derom, att föreningen såsom sådan torde representera en viss gren av lovlig kooperativ självverksamhet, ehuru dess ledning måste anses oriktig och olämplig.«

Under våren 1923 hade det kommit till hushållningssällskapets kännedom att *Union* kommit på ekonomiskt obestånd och riskerade utmätning av fastigheten. Hushållningssällskapets förvaltningsutskott beslutade därför att köpa in fastigheten vid en eventuell exekutiv auktion. Wigner i sin tur föreslog att dräneringslånet borde efterskänkas och därmed skulle hushållningssällskapet få en uppgörelse som täckte 60 % av dess fordringar på *Union*. Wigner påpekade också att övriga fordringsägare har accepterat en 25 % ackordsuppgörelse. Hushållningssällskapet svarade att »förvaltningsutskottet med sannolikhet icke sammanträder

förr än andra onsdagen i september [...] Ordföranden har nämligen icke funnit skäl föreligga att sammankalla utskottet för behandling av den gjorda framställningen, då utskottet fattat beslut om att bevaka sina fordringar vid den utlysta auktionen.»

Vid den exekutiva auktionen köpte hushållningssällskapet fastigheten Bäcketorp för 18000 kr. Efter auktionen uppdagades dock att *Union* arrenderat ut fastigheten till något som kallas *Arrendeföreningen Union*. Det hela var förmodligen ett försök från Wigners sida att inte genast behöva flytta från fastigheten. Hushållningssällskapet sade under alla omständigheter upp arrendeföreningen och meddelade att de skulle flytta från fastigheten den 14 mars 1924. Under uppsägningstiden skedde en ganska omfattande

brevväxling mellan Wigner och hushållningssällskapet, oftast handlade det om ersättning för utlägg och utförda arbeten eller oenighet kring formuleringar i arrendekontraktet.

Ännu i slutet av 1924 tvistade Wigner med hushållningssällskapet. I ett brev avsänt från Ramnäs den 11/10 visade Wigner öppet sin besvikelse: »Utredningar om tillkomsten av Eder skuld och för övrigt oersättliga oförrätter behövs väl föga, nu. För övrigt, med vilken rätt innehöll Ni vår arbetsförtjänst, som vi så väl behövde, som pant för att vi skulle flytta på laglig tid? Det blev oss en provokation och vi förtjänade intet, tvärt om, på att behöva demonstrera jordrätt emot ett hushållningssällskap och en reaktionär och hämndgirig länsstyrelse. Det var förstas svårt att smälta det vi

fick regeringens medgivande att få lagfart å egendomen, trots att K. B. avstyrkt två gånger, åtalat och provocerat på allt sätt för att söka hindra en idé som dom ej ville eller kunde förstå. Ni fick en omvändelse och blev deras redskap.»

Vad hände då med jordbrukskolonin *Union* sedan den flyttat från Bäcketorp? Enligt Gustav Henriksson-Holmberg i boken »Anarkismen – dess grundtext« (1928), innebar verksamheten i Vanneboda att *Union* »drogs med ekonomiska svårigheter och därav föranledda trakasserier, så att organisationen existerar ej mera som sådan än möjligen till namnet« (s 47).

Magnus Jerlström

B-Föreningsbrev

Avsändare:
ArkivCentrum Örebro län
Nikolaigatan 3
702 10 ÖREBRO

Det gamla vykortet

ArkivCentrum Örebro Län

Folkrorelsernas Arkiv i Örebro Län
och Örebro Läns Företagsarkiv
i samarbete

Nikolaigatan 3 • 702 10 ÖREBRO
Tfn 019-611 29 00 (även texttfn)
Fax 019-611 81 20
E-post:
arkivcentrum@arkivcentrum.t.se
Internet: www.arkivcentrum.t.se

Öppet måndag, onsdag-fredag
kl 08.30-17.00
och tisdagar kl 08.30-20.00

För 100 år sedan bildades...

- Ungdomsföreningen Vårblomman i Järnboås
- Tryckeriaktiebolaget Örebro-Kuriren
- NGTO-logen 1013 Nykterhetsvännen i Gällersta
- IOGT-logen 3120 Göta i Fellingsbro
- De förenade förbundens avd 29 i Hallsberg
- Svenska Byggnadsarbetareförbundets avd 105 i Örebro
- Vita Bandets lokalavdelning i Örebro
- Föreningen Folkets hus i Ställdalen up a
- Örebro arbetares diskussionsklubb
- Folkpartiet i Örebro

www.arkivcentrum.t.se